Για τους εχθρούς της εκκλησιαστικής μουσικής (Φώτης Κόντογλου)

Categories : ΘΕΟΛΟΓΙΑ

Date : 22 Ιουνίου, 2021

Αν και είμαι ζωγράφος κι όχι μουσικός, ωστόσο έχω γράψει περισσότερα για την εκκλησιαστική μουσική από τη αγιογραφία. Γιατί η μουσική ενεργεί απάνω στην ψυχή πιο δυνατά και πιο άμεσα, παρά η ζωγραφική, επειδή με την μουσική μπορεί να εκφρασθεί, λίγο πολύ, ο κάθε άνθρωπος, ενώ η ζωγραφική είναι μια τέχνη που την κάνουνε μονάχα οι τεχνίτες που είναι σπουδασμένοι σ’ αυτήν την τέχνη. Με την μουσική και με τη ποίηση εκφράζεται η λαϊκή ψυχή περισσότερο από κάθε άλλον τρόπο και για τούτο σ΄ αυτές τις τέχνες φανερώνεται ολοζώντανος ο χαρακτήρας του λαού. Γι αυτή την αιτία ο Πλάτωνας ο φιλόσοφος είπε· άμα αλλάξει η μουσική ενός λαού, θα πει πως άλλαξε κι ο χαρακτήρας του. Κι όμως, βρίσκουνται σε μας άνθρωποι, και μάλιστα ιερωμένοι και θεολόγοι, που έχουνε την ιδέα πως η **εκκλησιαστική μουσική** είναι κάποιο πράγμα που δεν έχει μεγάλη σημασία για την Εκκλησία μας και που μπορεί να αλλάξει, χωρίς να αλλοιωθεί η πραγματική ουσία της.

Η εκκλησιαστική μουσική μας, όπως κι οι άλλες εκκλησιαστικές τέχνες, είναι αχώριστες από εκείνο που εκφράζουνε.

Ο χαρακτήρας της μορφώθηκε από τα νοήματα και από τα αισθήματα που εκφράζει. Αν εξέφραζε άλλα νοήματα κι ο διπλός της χαρακτήρας θα ήτανε αλλοιώτικος. Η ανταπόκριση ανάμεσα στο μέσον με το οποίο γίνεται η έκφραση και σε κείνο που εκφράζεται μ΄ αυτό το μέσον, είναι τόσο απόλυτη, ώστε αυτά τα δυο να είναι σε τέτοιον βαθμό σφιχτά δεμένα ανάμεσά τους που ν’ αποτελούνε ένα πράγμα. **Οι εκκλησιαστικές τέχνες καθρεφτίζουνε με ακρίβεια τον μυστικό πλούτο της αληθινής χριστιανικής θρησκείας, δηλαδή της Ορθοδοξίας. Κάθε παραμόρφωση που παθαίνει η πνευματική ουσία της, καθρεφτίζεται μέσα σ’ αυτόν τον καθρέφτη που λέγεται μουσική, αγιογραφία, αρχιτεκτονική κλπ, όπως γίνεται και το ανάποδο, δηλαδή κάθε παραμόρφωση που παθαίνουνε οι εκκλησιαστικές τέχνες φανερώνει την παραμόρφωση που έπαθε η πνευματική ουσία που εκφράζουνε.**

Βλέπει λοιπόν κανείς, πως δεν υπάρχει πιο ανόητο πράγμα απ’ αυτό που λένε όσοι θεωρούνε τις εκκλησιαστικές τέχνες – και γενικά τη μορφή της λατρείας της

Εκκλησίας μας – σαν κάποια πράγματα συμβατικά και τα έργα τους σαν τυχαία κατασκευάσματα, που μπορούνε ν' αλλάζουνε κατά τα γούστα του καθενός. Πρέπει να έχει κανένας εκείνη τη **βαθυστόχαστη ανοησία** που έχουνε κάτι τέτοιοι άνθρωποι, που είναι ψυχές άδειες από κάθε πνευματική θέρμη, για να λέει και να υποστηρίζει τέτοια πράγματα. Ακόμα και στην κοσμική τέχνη, που ακολουθά τα ρεύματα του υλικού κόσμου, ξέρουνε όσοι καταγίνουνται μ' αυτή, πως **η ουσία και η μορφή είναι αλληλοεξαρτημένα**, και μάλιστα τόσο αλληλοεξαρτημένα, που κατά βάθος να είναι το ίδιο πράγμα. Μοναχά κάποιοι ανόητοι, σαν και τούτους που είπαμε παραπάνω, έχουνε την ιδέα πως η ουσία κι η μορφή, το νόημα ή το αίσθημα κι η έκφρασή του, το μέσα και το απέξω, είναι δυο πράγματα άσχετα το 'να με τ' άλλο. Ένας τέτοιος ελαφρόμυαλος, ο Παναγιώτης Σούτσος, έλεγε για το Σολωμό, νομίζοντας πως έλεγε κάποιο σπουδαίο πράγμα, πως τα έργα του Σολωμού ήτανε: «*ιδέαι πλούσιαι, πτωχά ενδεδυμένε*», και πως γι αυτό: «*δεν είναι δι' αιώνιον ζωήν προορισμέναι*».

Μ' άλλα λόγια, για να μην πεθάνουνε τα έργα του Σολωμού, κατά την μεγαλοφυΐα του Σούτσου, θά 'πρεπε να βρίσκει μεν τις ιδέες ο Σολωμός, αλλά να τις παραδίνει στο Σούτσο για να τις ντύνει με πλούσια ενδύματα, δηλαδή να τις εκφράζει με τους νερόβραστους στίχους του. Θαυμάστε τι φωστήρες βγάζει η Ελληνική Φυλή! Ε, τέτοιοι φωστήρες είναι και τούτοι οι σημερινοί, που θεωρούνε σαν «επουσιώδη πράγματα» τη εκκλησιαστική μουσική μας, την εικονογραφία μας κλπ για να αποχτήσουνε τον περιπόθητο τίτλο του **νεωτεριστή**. **Για να είναι κανένας νεωτεριστής στα πράγματα της παράδοσης, που μορφώθηκαν μέσα σε αιώνες και που έχουνε τη σταθερότητα που έχει η πίστη απ' όπου βγήκανε, θα πει πως δεν είναι σε θέση να νιώσει τι πάγει να καταστρέψει, ώστε να φρίξει και να μαζευθεί, νιώθοντας την μικρότητα του μπροστά στα αιώνια αυτά στοιχεία**.

Οι τέτοιοι νεωτεριστές σπρώχνονται στους εύκολους κι ανεύθυνους νεωτερισμούς **από την περηφάνια. Η περηφάνια είναι η μητέρα κάθε ανοησίας** . Ενώ σ' όποια ψυχή μπει η ταπείνωση, φεύγει η ανοησία. Γι' αυτό τούτοι οι νεωτεριστές είναι ανόητοι και κούφιοι, επειδή κρύβουνε την περηφάνια τους με την ταπεινολογία. Ξερόψυχοι, πώς να νιώσουνε το ύψος της ταπείνωσης και να αισθανθούνε την κατάνυξη που έρχεται από τη ταπείνωση; Καλά λέγει ο **άγιος Ευφραίμ ο Σύρος** :

«***Η περηφάνια αναγκάζει επινοείν καινοτομίας, μη ανεχομένη το αρχαίον***». **Εκείνος που ακολουθά πρόθυμα και σέβεται την παράδοση, φανερώνει με τούτο πως έχει ταπεινό φρόνημα**, δηλαδή πως είναι στερεωμένος απάνω στη ασάλευτη πέτρα, που είναι τι θεμέλιο της θρησκείας του Χριστού.

Για τους νεωτεριστές η εκκλησιαστική μουσική είναι ανιαρή, χωριάτικη, παλιωμένη και γι' αυτό θέλουνε να τη γυρίσουνε στη ευρωπαϊκή πολυφωνία, που είναι γι' αυτούς πιο νεωτεριστική, πιο σύμφωνη με τα εκφυλισμένα γούστα της εποχής μας. Οι δυστυχείς δεν υποπτεύουνται τι είναι αυτή μουσική που θέλουνε να καταργήσουνε. Αν ήταν σε θέση να γνωρίζουνε τι κάνουνε, θα ανατριχιάζανε. Την εκκλησιαστική μουσική τα κρίνουνε με τα μέτρα της κοσμικής μουσικής. Την κρίνουνε σαν μια τέχνη που έχει σκοπό να μας ευχαριστήσει ή να μας συγκινήσει κι όχι αν μας αγιάσει. **Η λειτουργική μουσική της Εκκλησίας μας** δεν τους αρέσει, γιατί **έχει ιερατικότητα και γιατί εκφράζει ταπείνωση, συντριβή, απλότητα, έλεος, εγκαρτέρηση και ικεσία.**

«Το γούστο» λέγει ο Λεωνίδας Ουσπένσκης «είναι ο δικτάτορας». Το προσωπικό γούστο έχει επιβληθεί γενικά σαν κριτήριο για την αξία της εικόνας ή της εκκλησιαστικής μουσικής. Γίνεται λόγος για «καλό γούστο» και για «κακό γούστο». Μα μέσα την Εκκλησία κανένα γούστο δεν είναι μήτε καλό μήτε κακό και δεν μπορεί να λογαριαστεί σαν κριτήριο. Με ποιο δικαίωμα το γούστο του τάδε προσώπου θα κρινότανε για καλό και του τάδε άλλου για κακό; Το γούστο δεν είναι ένα μόνιμο πράγμα. Αλλά αλλάζει ολοένα. Με τα προσωπικά γούστα που ανακατεύουνται στις εκκλησιαστικές τέχνες καταντήσαμε σ' αυτό που φοβότανε ο Ιωάννης ο Δαμασκηνός, γράφοντα τα παρακάτω: «Αν αφήσουμε τον καθένα να κάνει ό,τι θέλει, σιγά-σιγά ολόκληρο το σώμα της Εκκλησίας θα καταστραφεί»!

Μα άραγε, είναι σε θέση να καταλάβουνε αυτά τα πράγματα οι περισπούδαστες κεφαλές, που περνάνε για σοφές, επειδή πήγανε στην Ευρώπη, ή είναι γι' αυτούς πιο

μυστηριώδη κι αινιγματικά από τα ιερογλυφικά;

(Άρθρο στο Περιοδικό «Ορθόδοξα Σαλπίσματα» – Τεύχος 4 – 7/81960)

(Πηγή ψηφ, κειμένου: enromiosini.gr*)*